

Dane sú niečím, čo nemáme radi. No nepomôžeme si. Tieto povinné platby slúžia vyberačovi na pokrytie verejných potrieb. Tak to bolo v minulosti a malo by byť aj dnes. Ale je aj pravdou, že práve vďaka daniam máme k dispozícii vzácné historické dokumenty.

Dane platil ten, kto na ne mal

V roku 1715 uhorský snem uzákonil povinnosť vedenia stálej armády. Dovtedy sa vojsko tvorilo len zo skupín šľachticov alebo najatých žoldnierov, ktorí sa mimo vojnových čias venovali svojim civilným povolaniam. Vyržďavanie stálej armády si vyžadovalo veľké náklady. Štát túto povinnosť preniesol na civilné obyvateľstvo (nie však na šľachtu, tá bola výnimkou). Za týmto účelom boli vyhotovené súpisy dane platiaceho obyvateľstva. Súpisy, prvé svojho druhu v dejinách Uhorska, obsahovali meno daňovníka (hlavy hospodárskej rodiny), jeho povolanie a majetkové pomery – výmeru ornej pôdy, lúk a viníc. Najchudobnejšie vrstvy obyvateľstva, keďže nevlastnili dom ani žiadne pozemky, z ktorých by mali úžitok, dane neplatili a v súpisoch neboli uvedené.

Daňový súpis z roku 1715 bol vyhotovený za celú krajinu, za všetky mestá a obce. Jeho zásluhou sa často prvýkrát dozvedáme o menách rodín, ktoré v tej-ktorej obci žili. Pozrime sa na obyvateľov a ich sociálne postavenie v obciach, ktoré sú dnešnými prímestskými časťami Prievidze.

Veľkú a Malú Lehôtku (*Nagy és Kis Lehota*) komisár tvoriaci súpis daňovníkov zapísal spolu. V oboch obciach, ktoré boli poddanskými dedinami Prievidze, spísal 21 daňovníkov. Z toho vo Veľkej Lehôtke našiel 14 dane platiacich hospodárstiev, v Malej Lehôtke sedem.

No zo 14 veľkolehotských daňovníkov bolo iba päť roľníkov, ktorí mali dom a obhospodarovali určitú výmeru pôdy. Ostatní boli želiarmi, ktorí mali iba dom a prácu si nachádzali službou pre panstvo alebo u bohatších gazdov. Samozrejme, neboli to všetci obyvatelia V. Lehôtky. No najchudobnejších podželiarov bez domu a pôdy, ktorí žili v podnájme, daňový súpis nezahrnul. Richtárom vo Veľkej Lehôtke bol Juraj Pipko. Sám bol želiarom. Bohatšími gazdami boli Ján Lulaj, Juraj Hinter, Ondrej Kadera, Juraj Konuš a Martin Borko. Každý z nich obhospodaroval po 4 gbeloch

(cca 1,6 ha) ornej pôdy. Klčovská, lúky ani vinice v chotári Veľkej Lehôtky jej obyvatelia neobrábali. Chudobnými želiarmi boli okrem richtára aj Ján Honec, Ondrej Honec, Martin Honec, Ján Borko, Ján Lahusňaj, Mikuláš Sikora, Martin Halama a Juraj Zábojník.

Malú Lehôtku viedol richtár Ondrej Lulaj. Zo siedmich zdanených hospodárstiev boli štyri gazdovské a tri želiarskej. Najväčším gazdom bol Laurinec Čičmanec, ktorý obhospodaroval 5 gbelov oráčin (asi 2 ha), za ním nasledoval Ján Kebáň so 4 gbelmi (1,6 ha), Juraj Kurinec s 3 gbelmi (1,2 ha) a Martin Drozd s 2 gbelmi (0,8 ha). Želiarmi tu boli Juraj Lulaj, Ján Turčáni a spomenutý richtár. Ani v M. Lehôtke klčovská a lúky neboli.

Susedný Hradec (Hradec) bol, na rozdiel od Lehôtok, vlastníctvom bojnického zemepána. Iné bolo tiež vedenie obce. Pokiaľ v Lehôtkach mali richtára každoročne voleného z trojice kandidátov určených zemepánom, Hradec viedol dedičný richtár – škultét. To bol niektorý z mužských členov rodu, ktorý sa k tomuto statusu dostal kedysi dávno za nejaké zásluhy (napríklad za založenie obce). V Hradci takouto rodinou boli Halamovci a v roku 1715 viedol obec Juraj Halama. Ten bol aj najväčším gazdom, keď hospodáril na 4,5 gbeloch oráčin (asi 1,8 ha). Juraj Bátor mal 4 gbely, Mikuláš Meliš 3 gbely, Ján Lihocký, Ján Pažický a Juraj Pažický po dvoch gbeloch. Najchudobnejší bol želiar Juraj Meluš. Ani v Hradci klčovská a lúky obyvatelia neobrábali, keďže ich vlastnil bojnický zemepán.

Necpaly nad Nitrou (Neczpál) tiež patrili majiteľovi bojnického hradu. Súpis tu v roku 1715 zaznamenal 11 dane platiacich hospodárstiev. Na čele obce stál richtár Ján Mokry. Bol gazdom, rovnako ako Ján Šimko, Ondrej Petráš, Matúš Mečiar, Ján Pálik, Juraj Lazar a Jakub Špeťko. Každý z nich hospodáril na výmere 3,5 gbelu oráčin (asi 1,4 ha) a s lúkami s produkciou jedného voza sena. Chudobnejšími Necpalanami boli želiari Ján Šidlo, Ján Minich, Pavol Turcer a Juraj Trčo. Mali iba dom, no žiadnu pôdu.

Vo všetkých štyroch dedinách sa pri hospodárení uplatňoval dvojpoľný systém, keď bola pôda rozdelená na dve časti. Jedna sa obrábala, druhá ležala úhorom. Samotná pôda bola zaradená do 2. triedy, v Necpaloch kvôli častému podmáčaniam do 2,5 triedy. Tri podhorské dediny patrili do studenej oblasti a absenciu kosných lúk v ich chotári vysvetľovala existencia pasienkov pre dobytok. A napokon, súpisní komisári na začiatku 18. storočia v každej so štyroch obcí v okolí Prievidze zaznamenali krčmu.

Erik Klišan (1977)

Použitý zdroj:

<http://www.geni.sk/supis-danovnikov-v-rok-1715/>